

Literatura eta zine, 2

Europako zinea

Biblioteca Uned Bizkaia Liburutegia

Indize

Aurkespen	5
Europako Zinema	6
Alemán zinema	7
Drácula-Nosferatu	7
Italiar zinema.....	12
El gatopardo	12
El evangelio según San Mateo	16
Zinema ingelesa	21
Henry V.....	21
El cielo protector	24
Lo que queda del día.....	27
El niño con el pijama de rayas	31
Espainiar zinema.....	35
¡Ay, Carmela!	35
Los santos inocentes	39
Frantziako zinema.....	43
El talento de Mr. Ripley-A pleno sol	43
Dokumentazio	46

Aurkespen

Zinemaren hasieratik, literatura mota guztietako filmen inspirazio-iturri izan da. Gaur egun, egoerak bere horretan dirau: oso zaila da eleberri arrakastatsu batek bertsio zinematografikorik ez izatea. Horrek honako esaldi hauetara garamatza: «Liburua hobea zen», «Filma ere ez da egokitzen duten liburua bezain ona», eta abar.

Hain lotura handia izan arren, bi arte eta bi hizkuntza desberdin dira, elkarren arteko konparaziorik onartzen ez dutenak. Adierazpen artistiko bakoitza bere generokoekin baloratu edo alderatu behar da, arte bakoitzaren arauak desberdinak baitira.

Literatura-iturri bat, bereziki eleberriak, zinema ez den beste ingurune batean egokitzeak mekanismo zinematografikoak eta arte-asmakizunak teknikoki erabiltzea eskatzen du, obra bat jatorrikoa ez den beste ingurune batean eraginkorra izan dadin.

Zinemako gidioen baliabide narratiboak desberdinak dira, eta ez dute zertan bat etorri literaturarekin. Egokitzapen batek modu independentean funtzionatu behar du, eta, beraz, bere balioa ez datza hizkuntza literarioaren eta jatorrizko bilbearen imitazio hutsean. Egia da funtsezko ildo batzuk errespetatu behar dituela, baina kontuan izan behar da, halaber, jarraibide estetiko propioek arautzen dutela.

UNED Bizkaia Bibliotekan filma ikusi eta eleberria irakurtzeko aukera eman nahi dizugu. Horregatik, interesgune bat antolatu dugu obra horien aukeraketa bat aurkeztuz.

Europako zinemari eskainitako bigarren emanaldiarekin jarraituko dugu.

Zinemako eta literaturako lan handi hauetaz gozaten duzula espero dugu.

Europako Zinema

Eleberri guztiak, nahiz eta oso ospetsuak izan, ez dira zinemara egokitzen dituen filma baino hobeak, eta nobela guztiak ere ez dira zinemara eramateko modukoak, salbu eta oso zuzendari berezia bada. Hala ere, zinemaren historiako film ospetsuenei begiratzen badiegu, horietako asko eleberrien edo kontakizunen egokitzapenak dira.

Film bat egiteko eleberri zoragarri batetik abiatzea logikoa da, baina beharrezkoa da zuzendariaren mundura hurbiltzea eta harekin zerbait berria sortzea, berezia eta bakarra egiten duena galdu gabe.

Europako literatura eta zinemari buruz UNED Bizkaia Liburutegian aurkezten dugun hautaketan honako obra hauek aurki ditzakezu.

Aleman zinema

Drácula-Nosferatu

Italiar zinema

El Gatopardo

El evangelio según San Mateo

Zinema Inglesea

Henry V

El cielo protector

Lo que queda del día

El niño del pijama de rayas

Espaniar zinema

¡Ay, Carmela!

Los santos inocentes

Frantziako Zinema

El talento de Mr. Ripley-A pleno sol

Alemán zinema

Drácula-Nosferatu

Amerikar zinemari eskainitako interesgunea amaitzen zuen azken eleberriarekin hasi ginen, Drakularekin, baina kasu honetan gure bertsioa zinemaren historiaren jatorrian dago: **Nosferatu**.

Lehen ikusi dugun bezala, ohikoa izaten da literatur lan berean oinarritutako filmen bertsio desberdinak egitea. "*Drakula*" da kasu horietako bat.

Stokerrek ez zuen bizirik ezagutu obraren arrakasta, eleberriak ez baitzuen harrera handirik izan. Zinemak egin du pertsonaia ospetsu eta ezagun. 1922ko Nosferatu filmaren estreinaldiak, pertsonaia berreskuratu zuen. Horrela, **Banpiroaren kondairak hasi zen**.

Eleberria

1897an argitaratua, beldurrezko generoaren **eleberri gailenetakotzat jotzen da**, literaturako klasiko bat, hainbat alditan imitatu arren inoiz gainditu ez zen erreferentziatzko lan bihurtu dena.

Eleberriak jatorri eslaviarreko herri-kondairetan entzun zituen mito asko jasotzen ditu, edo banpiroei buruzko kontakizunetan irakurri zituen. Drakula kondearen pertsonaia **Vlad Tepes**, Errumaniako Valakiako Printzea lanean oinarrituta dagoela uste da, Bram Stokerren arreta erakarri zuena berari buruz kontatzen ziren istorio anker eta sadismoengatik. Antza denez, **Erzsébet Báthory** kondesan ere inspiratu ahal izan zen zeinak, kontatzen denez, dontzeilak hiltzen zituen bere odolan bainatzeko. Bere ekintza, batez ere, **Transilvanian gertatzen da**,

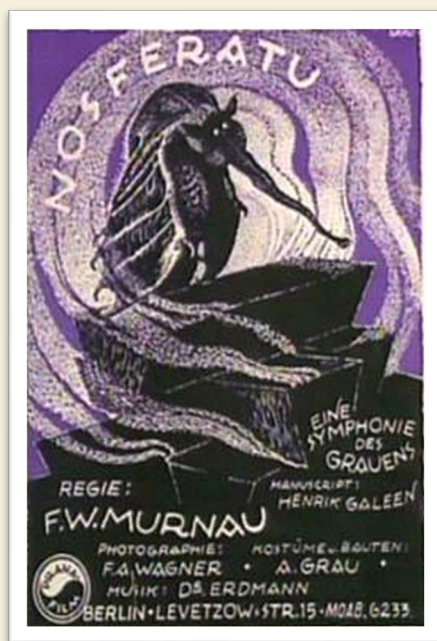
Europako Ekialdeko eskualdean, hainbat kulturatako arragoa eta banpirismoa bezalako fenomenoetarako ongarritutako lurra.

Eleberria modu epistolarrean idatzita dago, eta hainbat gutun, egunkari-ohar edo prentsa-ebakinek osatzen dute. Horrela, irakurleak idazki horiek kontatzen dutenaren bidez heltzen dio argumentuari, gertakarien kronika gisa bilduta daudela baitirudi, eta horrek egiantzekotasun handiagoa ematen dio egileak asmatutako fikzioari.

Funtsean, Stokerrek pasioei buruzko obra bat sortzen du, maitasun garbietetik desira geldiezinenera, bere pertsonaiak biluziz eta sentimendu eta grina indartsuenen aurrean zaugarritasun handia erakutsiz.

Drakula kondearen pertsonaia literaturaren mugak gainditzen dituen mito handienetako bat da, hein handi batean zinemari esker, halako moldez non haren irudia iruditeria kolektiboari baitagokio. Bram Stokerrek "Dracula" denboraz kanpoko obra bihurtzea lortu zuen.

Filma

Fitxa tekniko (Filmaffinity)

1922. Alemania. 91

Zuzendaritza: F.W. Murnau

Gidoi: Henrik Galeen. Libro: Bram Stoker

Fotografia: Fritz Arno Wagner

Musika: Cine mudo

Aktoreak: Max Schreck, Alexander Granach, Gustav von Wangenheim, Greta Schröder, GH Schnell, Ruth Landshoff, John Gottowt, Gustav Botz

Sinopsi: 1838. urtea. Wisborg hirian zoriotsu bizi dira Hutter gaztea eta bere emazte Ellen, harik eta Hutter Transilvaniara joan arte, Orlok kondearekin negozio bat ixteko. Wisborgeko finka baten salmenta da, Hutterren etxearekin muga egiten duena. Bidaia luzean, Hutterrek ostatu batean ematen du gaua, eta han bere gelan aurkitzen duen banpiroei buruzko tratatu zahar bat begiztatzen du. Gaztelura iritsitakoan, kondearekin egiten du topo. Hurrengo egunean, Hutter eguna argitzen ari da, lepoan bi marka txiki dituela, eltxoaren ziztada gisa interpretatzen duena. Kontratua sinatu ondoren, kondea banpiroa dela jakingo du. Hutter beldur da hellenen bizitzagatik.

“*Nosferatu*” zinemaren historiako filmik enblematikoenetako bat da, eta zinema mutuaren maisulanetako bat. Publiko zabalak ez du ezagutzen bere biziraupena oso kolokan egon zela. Zirkunstantzia pilo batek ahalbidetu zuen filma gaur egunera arte iristea.

Alemaniko espresionismoaren funtsezko lana da, eta askorentzat banpiroaren mitoari buruz filmatutako film onenetako bat. Bram Stokerren Drakularen eleberriaren egokitzapena da, eta izena aldatu zitzaion, egile-eskubideak ezin baitzituen lortu.

Murnauk istorioaren bertsio propioa egitea erabaki zuen, ia argumentu osoa eta nobelako pertsonaiak mantenduz, aldaketa txiki batzuk gehituz, hala nola Londresetik Wisbog-erako tramaren aldaketa eta pertsonaien izena makillatuz, eta, beraz, filmak jatorrizko obraren antz handia zuen.

Bram Stokerren alargunak ez zuen filmaren berri izan harik eta gutun anonimo baten bidez jakinarazi zioten arte. Ondoren, ekoizleak auzitara eraman zituen eta epaiketa irabazi zuen. 1925ean epaileak erabaki zuen pelikularen zeuden negatibo guztiak konfiskatzea eta suntsitzea. Ordurako, filma atzerrian banatua zegoen, eta, horri esker, erabat desagertzea saihestu zen. Halabeharrezkoa izan zen, ordea eszena batzuk desagertzea. Jatorrizko iraupena bi ordu baino gehiagokoa zela dirudi, eta oraingoa, berriz, ordu eta erdikoa.

Murnauk jatorrizko testuaren anbiguotasun poetikoa mantentzen jakin zuen, beldurrezko zinemaren ikono bat eraikitzen zuen bitartean. Klasiko handiak bezala, filmak hainbat kontzeptu-mailatan funtzionatzen du, baina bere indarragatik eta edertasun bisualagatik eusten zaio.

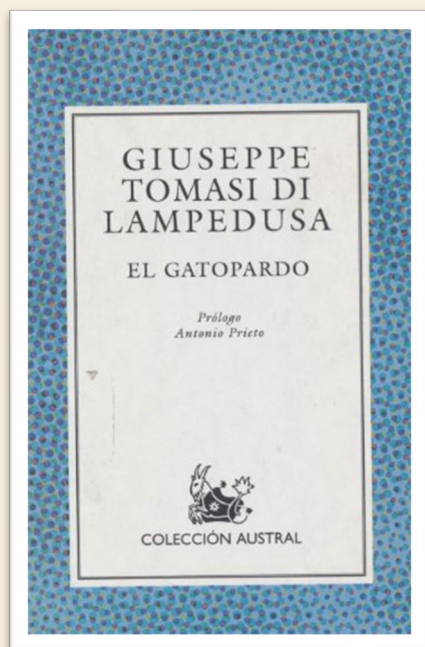
Eszenatoki naturaletan filmatua, Alemaniako zinema espresionistaren postulatuen artean ohikoa ez den praktika, margolan erromantikoetan inspiratutako plano ugari ditu.

Nosferatu **ezinbesteko filma da zinemazale guztientzat** oro har, eta beldurrezko zinema maite dutenentzat bereziki. Murnauren itzalak erabiltzeko modua erretinan grabatzen da, zinema kulturaren parte diren irudi kezkarriak sortuz.

Nosferatu erabat urruntzen da Drakularen edo banpiroen irudiari buruz gaur egun dagoen estereotipotik, eta horrek zinemaren ikono bihurtzen du bere eskubidez.

Italiar zinema

El gatopardo

Eleberria

Nahiz eta munduko eleberri historikorik onenetakotzat izan bere egileak, **Giuseppe Tomasi di Lampedusa**, ezin izan zuen inoiz argitaratura ikusi, argitaletxeen gaitzespenaren ondorioz. Eleberria Giorgio Bassaniri esker salbatu zuten ahanzturatik, 1958an argitaratzeaz arduratu zena. Ordurako, Lampedusak urtebete zeraman hilda. Bere liburu bakarrak berehala lortu zuen nazioarteko ospea.

Lampedusak Sizilia modernoaren jatorriaren eta bere aristokraziaren gainbeheraren erretratu distiratsu eta zorrotza egin zuen, Palermoko familia aristokratiko batekoa baitzen.

Oso gutxitan kontatu da hain zehatz eta egiantzekotasunez italiar batasunaren historia, eta gizarte-eredu baten trantsizioa, bere odol-garbitasunaren ideidean bizi zen aristokrazia bat protagonista zuena, beste baterantz, zeinetan burgesiak gora egiten baitu, bere lekua hartuz.

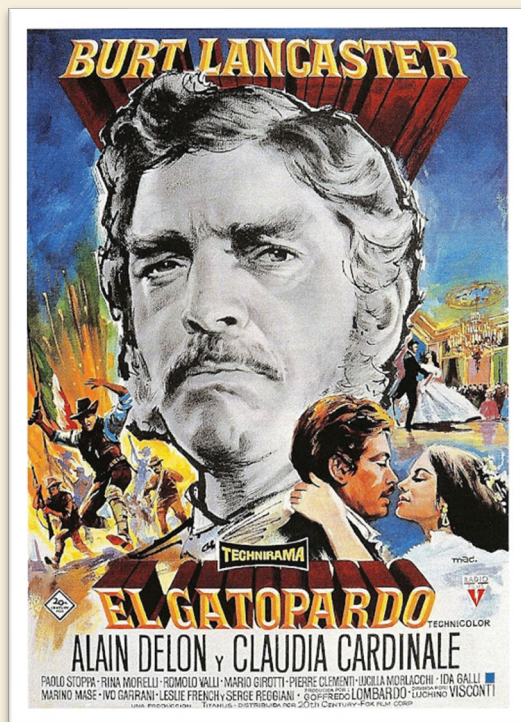
1860ko Sizilian denborak aurrera egiten zuen, gizarte-ordena mugiezin batek markatuta, zeinaren gailurra aristokrazia lurjabeak betetzen baitzuen. Garibaldiren etorrerak zimendu horiek astinduko ditu. **Don Fabriziook, Salinako printzeak**, irlako familiarik boteretsuenetako bateko gizon boterotsua, harro eta patriarkak, bere munduaren hondoratzea ekarriko duten edo, agian, denak berdin jarraitzea ahalbidetuko duten aldaketak ekarriko dituzten garai aztoragarri horiei kontenplatu du.

Lampedusa argiegia eta sinesmen demokratiko sakonegikoa zen ezagutzen zuen mundu bakarraren amaiera deitoratzeko. Eleberriak galdutako mundu hori gogorarazten duen modua maitagarria da, baina inoiz ez sentimentala, ezta nostalgikoa ere.

Eleberria Siziliako gizartearen aldaketa eta gelditasunari, Elizaren botereari eta Mafiaren gorakadari buruzko saiakera handia da.

Bere garaian polemikaz beterik, Giusepperen Tomasi di Lampedusa eleberri bakarra klasiko eztabaidaezina da gaur egun. XX. mendeko literaturaren gailurretako bat.

Filma

Fitxa tekniko (Filmaffinity)

1963. Italia. 186

Zuzendaritza: Luchino Visconti

Gidoi: Suso Cecchi d'Amico, Pasquale Festa Campanile, Massimo Franciosa, Enrico Medioli, Luchino Visconti. **Novela:** Giuseppe Tomasi di Lampedusa

Fotografia: Giuseppe Rotunno

Musika: Nino Rota

Aktoreak: Burt Lancaster, Claudia Cardinale, Alain Delon, Paolo Stoppa, Rina Morelli, Romolo Valli, Terence Hill, Pierre Clémenti, Lucilla Morlacchi, Giuliano Gemma, Ida Galli, Ottavia Piccolo, Serge Reggiani

Sinopsi: Italiaren bateratzearen garaia da. Ekintza Palermon garatzen da eta protagonistak Don Fabrizio, Salinako Printzea (Burt Lancaster), eta bere familia dira. Bere bizitza aldatu egiten da Garibaldiren tropek Sizilia inbaditu zutenean (1860). Istiluetatik urruntzeko, Donnafugatako landetxean babesten da familia Tancredi gaztearekin (Alain Delon), Don Fabrizioren iloba kuttuna eta bateratze mugimendu liberalaren jarraitzailea.

Saria: 1963: Cannesko Zinemaldia: Urrezko Palma

Askorentzat Luchino **Viscontiren maisulana** eta historiako film handienetako bat da “*El Gatopardo*”. Viscontik Lampedusaren eleberri luzea laburbildu behar izan zuen, baina hala ere bere bertsioa eredugarria da.

Gatopardoak garai zurrunbilotsuan kokatzen gaitu, Garibaldi Marsalan lehorreratu eta Italia bateratzen hasi zenean. Salina familiak, Siziliako zaharrenetakoak, beldur handiz hartzen ditu datozen aldaketak, baina patriarkak, Fabrizio Printzeak (**Burt Lancaster**), laster ulertzen du historiak alde batera utzi ezin den bilakaera jarraitzen duela. Aitortzen du berea klase sozial pribilegiatua izan dela, bere amaierara iristen ari dena, ahultzen ari dena eta munduan bere lekua aurkitu behar duena burgesia indartsuarekin aliatuz. Horregatik, bere iloba Tancredi (**Alain Delon**) bizizalea eta maltzurra Angelikarekin (**Claudia Cardinale**), lurjabe baten alaba ederrarekin, ezkontzea erabakiko du.

Viscontik eta Lampedusak aldaketen historia hori ezagutzen zuten, XIX. mendearen bigarren erdian Garibaldi eta haren “alkandora gorriak” iritsi zirenetik behera etorritako klase aristokratiko horretako kide izan baitziren.

Viscontiren estetikaren zentzua erabatekoa da, xehetasun bakoitzean zorrotza. Garaia berreskuratzeko erabiltzen duen preziosismoa agerian geratzen da xehetasunetan guzti-guztiak birsortzean.

“Gatopardo” ondo zuzendutako talde tekniko batek eman dezakeenaren adibide bat da. **Nino Rota** handiaren musika filmeko beste pertsonaia bat bihurtzen da, eszena uzten ez duen eta hasieratik amaierara determinatzen duen bat. Rotak benetako arkeologia musikaleko lana egin zuen, berrinterpretatu eta konposaketa berrieekin osatu zituen garaiko piezak berreskuratuz. Era berean, Piero Tosiren jantzi zainduak eta Giuseppe Rotunnoren argazki argitsu eta koloretsua zentzumenentzako oparia da.

Pelikula osoa une gorenez beteta dago, baina mitikoa da metraje osoaren ia erdia hartzen duen festa luzea, non gatazka guztiak agertzen diren: hiltzen den mundu bat eta jaiotzen den beste bat, interes sozialez tindatutako maitasun bat, galdutako gazteriarekiko nostalgia, pieza ezberdinez osatutako herrialde baten bateratze artifizialak sortzen dituen gatazkak.

Burt Lancasterrek, Salinako printzearen paperean, bere interpretaziorik harrigarrienetako bat egiten du hemen. Visconti hain txundituta geratu zen bere lanarekin, ezen berehala ahaztu baitzituen bere hautuari buruzko hasierako mesfidantzak, biak lagun handi bihurtuz.

Beste bi pertsonaia nagusiak, Europako bi aktore gazte ezagunenetakoak izan ziren: garaiko galai Alain Delon, esaterako, Tancredi, Salinako printzearen iloba, eta Claudia Cardinale ederra, Angelica Sedara, herriko alkatearen alaba, jatorri ilun eta etorkizun bikaineko burgesiaren indarra irudikatzen duena.

Filmaren hainbat muntaketa egin ziren, zuzendariaren 205 minututik ekoizleek azkenean ezarritako 185 minutura arte. Epaimahaiak Cannesen Urrezko Palma eman zion. Leihatilaren arrakasta izugarria izan zen mundu osoan.

El evangelio según San Mateo

Obra

Biblia, hasiera batean dokumentu bereziak ziren testuen bilduma bat da, oso denbora luzean zehar idatziak eta ondoren Itun Zaharra eta Berria osatzeko bilduak. Biak Biblia kristauaren parte dira.

Berez, Biblia osatzen duten testuak 1.000 urte ingurutan idatzi ziren. Testu zaharrenak Epaileen Liburuan eta Pentateukoan daude, bi erresumen garaian datatuak.

Itun Zaharrak hebrearren historia kontatzen du nagusiki, eta Itun Berriak Jesusen bizitza, heriotza eta berpiztea, bere mezua eta lehen kristauen historia.

Biblia eta zinema

Zinemaren hasieratik, Biblia zinema-aretoetan istorio handiak kontatzeko balio izan zuten kontakizunen inspirazio-iturri bihurtu zen. Bertan drama, tragedia, erromantzea, gerrak, balentria heroikoak, mendekuak, adulterioak, grinak eta abar daude.

Jesusen irudiaz gain, Biblia osatzen duten istorioen aniztasuna eta haren pasarte eta pertsonaia ezberdinak inspirazio-iturri izan dira etengabe Moises, Jose, David, Salomon eta beste hainbat historiatan bezala

Bigarren Mundu Gerraren ondoren, zinemaren industriak erlijioaren gaia hartu zuen oinarri, eta bere paper nagusietan jarri zituen bere izarrak. Robert Taylor, Richard Burton, Charlton Heston. Eraitza: *'Quo Vadis'* (1951) *"La túnica sagrada"* (1953) *"Los diez mandamientos"* (1956), *"Sansón y Dalila"*, (1950) bezalako klasikoak.

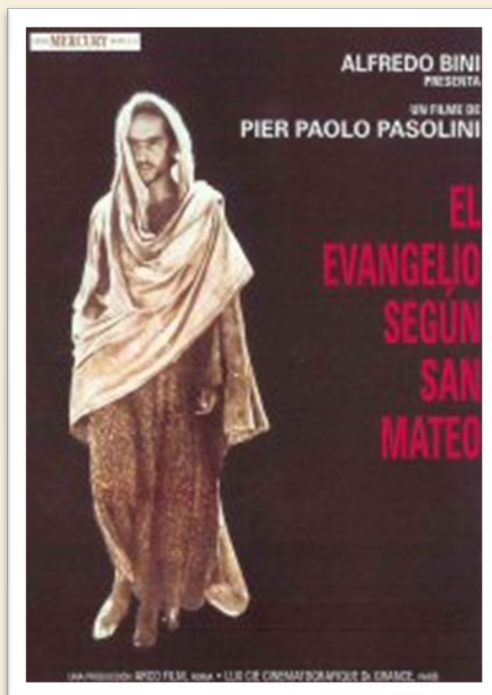

Cecil B. De Mille zinemagile bibliko nagusiarekin (*“Errege erregea”*, *“Gurutzearen zeinua”* – 1932 –, *Sanson eta Dalila* eta *“Los diez mandamientos”* lanaren bi bertsioak), harri-kartoiaren gainprodukzioko estilo bati ekin zitzaion, zinema biblikoa ezagun egin zuena, ikuspegi historikotik eta biografikotik batere zorrotzak ez ziren eszenaratze-planteamendu batzuei lotuta.

Interes puntuan sartu dugun filmak Hollywoodeko unibertsoan garatutakoaz oso bestelako ikuspegia du. Pier Paolo Passolinniren filma **Italiako zinemaren maisulanetako bat da.**

Filma

Fitxa tekniko (Filmaffinity)

1964. Italia. 137 min.

Zuzendaritza: Pier Paolo Pasolini

Gidoi. Pier Paolo Pasolini

Musika. Luis Bacalov

Fotografia. Tonino Delli Colli

Aktoreak. Enrique Irazoqui, Margherite Caruso, Marcello Morante, Luigi Barbini, Mario Socrate, Susanna Pasolini, Settimio Di Porto, Natalia Ginzburg, Alfonso Gatto, Enzo Siciliano, Giacomo Morante, Alessandro Clerici, Paola Tedesco, Eliseo Boschi

Sinopsi. Jesusen bizitzaren bertsiorik gizatiarrena Pier Paolo Pasolini zuzendari italiarrak filmatu zuen, Jesukristoren bizitza San Mateoren Ebanjelioan kontatzen den bezala erretratatzeko duena.

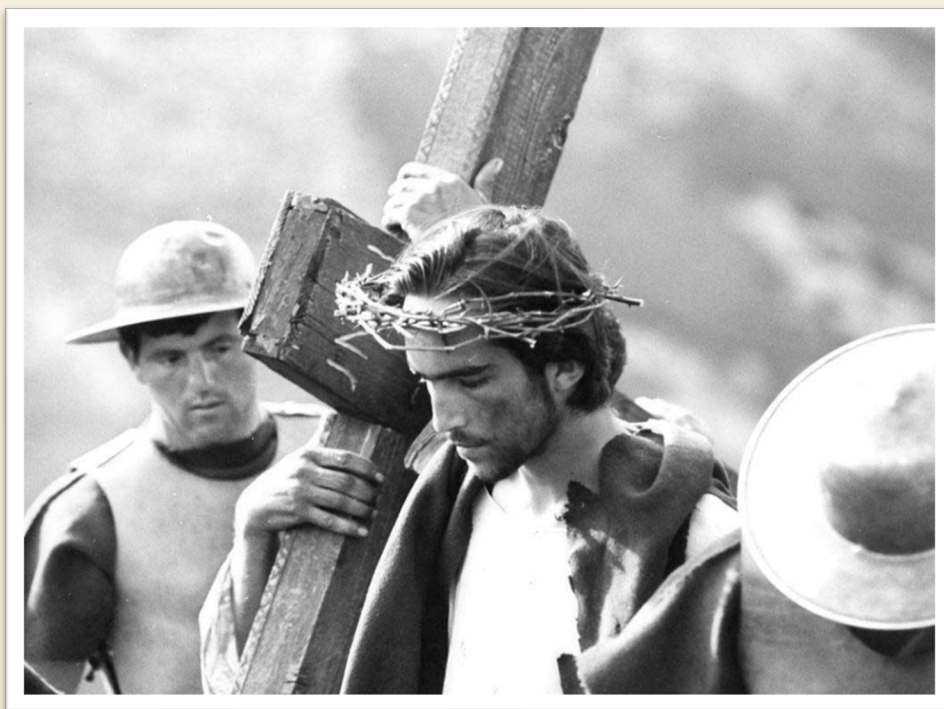
Sariak: 1964: Veneziako Zinemaldia: epaimahaiaren Sari Berezia

Zazpigarren artearen historiako maisulan handienetakotzat jotzen da filma, eta segur aski, **orain arte filmatu den filmik onena, Jesusen bizitzari buruzkoa**. Paradoxikoki, Passolini bezalako ateo ezagun baten eskuetatik sortzen da. Bere antiklerikalismoa gora-behera, Pasolinik kristautasunak mendebaldeko gizartea oinordekoa zen zibilizazioan izan zuen pisu kulturala aitortzen zuen.

Bere hirugarren filmean, bere ibilbideko lanik ederrenetakoa egin zuen. Lehenik eta behin, Pasolinik poetatzen zuen bere burua, eta halaxe islatu zuen bere lan zinematografiko gehienetan.

Filma zentsuraren eta eskandaluaren biktima izan zen, **Jesus gizatiarregia eta sinpleegia aurkezten baitu**. Gizadia balio jainkotiarren gainetik.

Kristoren irakaspenak interesatu zitzaizkion, behartsuenak, ahulenak, zapalduak eta boterea dutenak salatzen dituztenak zorioneko bihurtzen zituztenak. Erlijioan zuen ikuspegi marxista islatzen du, Jesusen irudia iraultzaile baten irudiarekin parekatuz. Ez zitzaion interesatzen ordura arte zinea deskribatu zuen izaki ahalguztiduna. Pasoliniren Kristoa hurbila da eta ez du naturaz gaindiko ezaugarririk, baizik eta sentimendu eta jarrera guztiz gizatiarrak.

Horrek bultzatu zuen **bere filma Joan XXIII.a Aita Santuari eskaintzera**, zeinak Vatikanoko II. kontzilioan bere interpretazioari baino Testu Sakratuei lotuago zegoen Eliza bat defendatu baitzuen.

Filma **zuri-beltzean filmatuta dago**, konnotazio piktoriko argiko argazki poetiko oso bat sortuz. Soinu-bandaren konpositorea Luis Bacalov izan arren, hein handi batean Mozart, Bach edo Prokofieven konposizio klasikoen eraginpean dago.

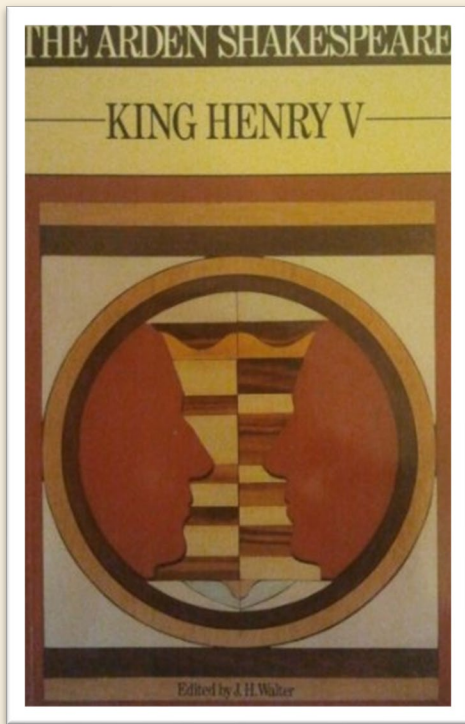
Pasolinik bilatzen zuen errealismoaren ondorioz, profesionalak ez ziren aktoreekin lan egin zuen, eta aktore horiek bere ezagutza existentziala eta keinuzkoa ematen zuten. Aktor protagonistari dagokionez, 19 urteko ikasle bartzelonarra aukeratu zuen, **Enrique Irazoqui**, esperientziarik gabe zine mundutan .

Estreinatu eta berrogeita hamar urtera, eliza katolikoak filmari buruzko hasierako jarrera kritikoa zuzendu zuen. 2014an, **L 'Osservatore Romano-k**, Egoitza Santuaren egunkari ofizialak, "**Jesusi buruzko lan zinematografikorik onena**" bezala definitu zuen.

Zinema ingelesa

Henry V

Obra

“Henrike V”.a , **William Shakespeareren drama historikoa**, 1599ko lehen hilabeteetan idatzia izan zela uste da.

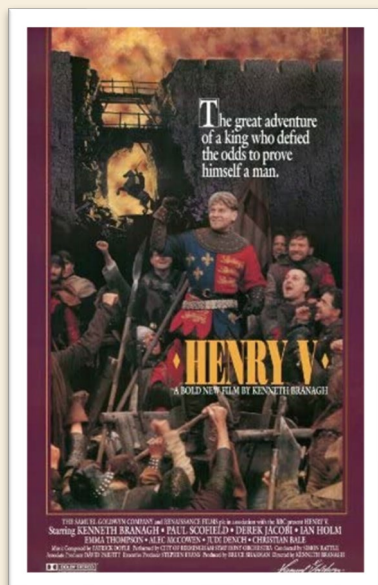
Aurretik, honako hauek ditu: “Rikardo II.a”, “Henrike IV.a”, 1. zatia eta Henrike IV.a, 2. Zatia, “Tetralogía Lancaster” deiturikoaren azken lana da. Publikoak ezagutzen zuen Enrique, obrari izena ematen dion pertsonaia nagusia; izan ere, “Henrike IV.an” Hal Printzea izenez ezagutzen den. “Henrike V.ean, printzea heldua da eta Frantziaren konkistan hasten da. Lanak Ehun Urteko Gerran Azincourteko guduaren aurretik eta ondoren gertatutako gertaerak ditu ardatz.

Henrike V.a eta zinema

1944an Laurence Oliverrek obraren bertsio bikaina egin zuen. Shakespeareren lan baten kolorezko lehen bertsioa ere bada. 2019an “*The King*” filmatu zen, David Michoden zuzendaritzapean.

Baina, zalantzarik gabe, burura datorkigun filma Europako aktore fidagarrienetako batek zuzendu eta protagonizatutako bertsio bikaina da: **Kenneth Branagh**.

Filma

Fitxa tekniko (Filmaffinity)

1989. Reino Unido. 138 min.

Zuzendaritza . Kenneth Branagh

Gidoi. Kenneth Branagh (basado en el drama de William Shakespeare, Enrique V)

Musika. Patrick Doyle

Fotografia. Kenneth MacMillan

Aktoreak. Kenneth Branagh, Emma Thompson, Paul Scofield, Derek Jacobi, Judi Dench, Ian Holm, Christian Bale, Robbie Coltrane, Michael Maloney, Michael Williams, Robert Stephens, Brian Blessed, Richard Clifford, Paul Gregory, Richard Briers, Alec McCowen, Geraldine McEwan, Danny Webb, John Sessions, Patrick Doyle

Sinopsi. Henrike V.a Ingalaterrakoa kleroaren eragin handia duen erregea da. Honek Frantzia inbaditzea aholkatzen dio, eta ondoren Henrike V.ak nobleziaren ezohiko kontseilua biltzen du. Saioan, bi mandatari frantses iritsi dira aretora, errege ingelesa larriki iraintzen dutenak. Gertakari horiek, eta Frantziako jabetzak bere jabetzakoak direlako konbentzimenduak, gerra eragin zuten Ingalaterran.

Sariak: 1989: Jantzirik onenaren Oscar saria.

1989: BAFTA sariak: zuzendari onena.

Branaghek zuzendari gisa egin zuen debuta egokitzapen ikusgarri honekin, eta protagonista ere izan zen.

Filma **nahiko fidela da jatorrizko testuarekin**, botereari eta gerrari buruzko hausnarketan.

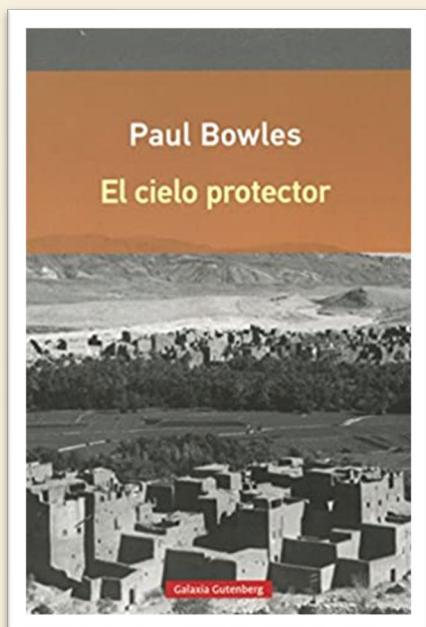
Branaghek Lawrence Olivierrek ez bezala heldu zion testuari, baina intentsitatea galdu gabe. Bere lehen filma izan arren, **maisuki erabiltzen du kamera**, etekinik handiena aterata. Zentzu horretan, amaierako travelinga oso azpimarragarria da.

Filmak ikusizko **hizkuntza sendo eta teatrala** erakusten du, ez da batere arraroa bere zuzendaria aktore britainiar ospetsuenetako bat izatea. **Patrick Doyle** musika inguratzailarekin egindako

soinu-banda bikainak epopeiaren uneak areagotzen ditu, eta inolako soinurik gabeko elkarrizketek antzerkiaren ahotsa berreskuratzen dute. 80ko hamarkadako zinema ingelesaren arrakasta handienetako baten aurrean egotea gaude.

El cielo protector

Eleberria

“*El cielo protector*” **Paul Bowles** lanik goraiatuena eta XX. mendeko literatura amerikarraren gailurretako bat da. 1949an argitaratua, eleberriak idazlea sagaratu zuen eta XX. mendeko 100 eleberri onenen artean dagoen literaturako klasiko bihurtu zen.

Bidaiari nekaezina, Marokon ibili zen herrialdeko musika ezberdinetan sakontzeko asmoz. Bidaia hartan, betiko harrapatu zuen herrialde magiko bat aurkitu zuen. Munduan zehar bidaiatu ondoren, 1948an Marokon finkatu zuen bere bizilekua, eta bertan egon zen hil arte.

Bere hutsune existentziala eta bere burua suntsitzeko joera betetzeko emozioen bila beti, **Bowlesek Afrika Iparraldeko magnetismoa aurkitu zuen, munduan bere lekua aurkitu ahal izateko paradisia, bere liburuko protagonistak bilatzen ari diren bezala.**

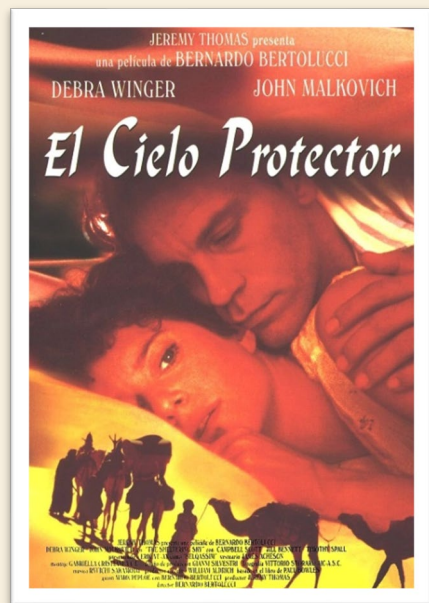
Eleberriak Port Moresby eta bere emazte Kit Saharako basamortura egindako bidaia kontatzen du, Bigarren Mundu Gerraren amaieran Tunner lagunak lagunduta. Hasiera batean ezkontza salbatzeko modu gisa antolatuta, bidaia amesgaizto bihurtuko da.

Lanak hiru zati eta hogeita hamar kapitulu ditu, eta ekintza **bi planotan egituratuta dago: kanpoko Afrikako basamortua eta protagonisten barne-basamortua.** Giza emozio garbienak eta muturrekoenak adierazten ditu, prosa garbi, ironiko eta lehor batez, giroa bezala.

“*El cielo protector*” **abentura harrigarria da**, eta leku horretatik kanpo bere patua deskubritu dezakeela gogorarazten du, aurkikuntza horrek ekar ditzakeen ezustekoak onartzen badira. Tennessee Williamsen hitzetan, hau “*eleberri basati eta beldurgarria da, gizakiaren eta bere basamortuen alegoria*”.

Filma

Fitxa tekniko (Filmaffinity)

1990. Reino Unido. 133 m.

Zuzendaritza: Bernardo Bertolucci

Gidoi: Mark Peploe, Bernardo Bertolucci. Eleberria: Paul Bowles

Fotografia: Vittorio Storaro

Musika: Ryuichi Sakamoto, Richard Horowitz

Aktoreak: Debra Winger, John Malkovich, Campbell Scott, Jill Bennett, Timothy Spall, Eric Vu-An, Amina Annabi, Sotigui Kouyaté, Philippe Morier-Genoud, Ben Smail, Nicoletta Braschi, Paul Bowles

Sinopsi: 1947an, New Yorkeko bikote bat, Moresbytarrak, Afrika iparraldera doa beren harremanari zentzu berri bat emango dioten esperentzien bila. Hamar urtez ezkondua egon ondoren, zaila egiten zaie elkarrekin bizitzea. Port, urtebete lanik egin gabe daraman musikaria, basamortuan inspirazio iturri eta pasio berriaren bila dabil hiltzen ari den senar-emazteentzat.

Sariak: 1990: Urrezko Globoak: jatorrizko soinu-banda onena

1990: BAFTA sariak: argazkirik onena.

1990ean, aurreko lan batzuen ondoren (Novencento, Azken enperadorea), **Bernardo Bertolucci** errealizadore italiarrak Paul Bowlesen izen bereko eleberria pantaila handira eraman zuen.

“El cielo protector” da herrialde urrun eta ezberdin batek akordio aukera oro galdu duten baina bata bestea gabe bizitzeko gai ez diren bi maitalaren gogo torturatuari eragiten dion lilurari buruzko obra handienetako bat.

Bertoluccik islatu nahi duen ideia ez da oso desberdina honako honetan zehaztu zuenaren aldean: “*El último tango en París*”: maitasun oro niaren ukazioa da, entrega orok besterentzea esan nahi du, baina ezin gara haiek gabe bizi. Bere ohiko narrazio-gaitasunarekin egiten du, berak ia aldatzen ez duen fikzio hori egin zuen idazleari gorazarre eginez. Bowlesen off ahotsak filmeko lehen mugimendua bideratzen du eta atea zabalik uzten dizkio ikusleak amaiera horri ematen dion zentzuari.

Kontakizuna gainkargatua eta luzeegia gerta daiteke, baina ezin da zalantzan jarri hirukote protagonista galtzen den paisaien edertasuna. Filma Vittorio Storaro handiaren **argazki bikainagatik** nabarmentzen da.

Kritikak filmaren giroa eta bere bikote protagonistaren (Debra Winger eta John Malkovich) interpretazioak nabarmendu zituen, baina filma luzeegia eta trinkoegia zela esan zuen, Bowlesen lanak zinematografikoki egokitze zailak direla diotenei arrazoia emanez.

Lo que queda del día

Eleberria

Kazuo Ishigurok, 2017ko Literaturako Nobel saridunak, laburbildu du eleberrian Erresuma Batuen historia hurbilaren zati handi bat da.

Haurra zela, bere familia Ingalaterrara joan zen bizitzera, eta han finkatu zuen bizilekua. Bere heziketa britainiarra da eta bere eleberri gehienak ingeles giroetan garatzen dira.

Eleberria maisulana da, berrehun orrialde pasatxoan giza izaeraren gai nagusiak humanismoaz nahasten dituen istorio bat sortzen baitu: maitasuna, bakardadea, desira, tristura, heriotza.

Stevens ethezain britainiarraren bizitzari buruzko kontakizun bat desagertzera kondenatutako mundu batean. Maiordomoaren bizitzan zehar, Ingalaterrako noble-etxeen hierarkia-mundu konplexu eta diziplina sutsu horretan murgilduko gara.

Stevensen aberats amerikar batentzat egiten du lan, Darlington Hall-en jabe berriarentzat. Gaztelu horrek 20 urte lehenago bizi izan zuen bere garai bikaina, bere jabeak, aristokrata britainiar batek, gerra arteko urteetako pertsonaiarik garrantzitsuenak biltzen zituenean bere etxean. Stevens horren lekuko izan zen, eta, aldi berean, bere bizitza pertsonala, obedienezian eta errutinan murgildua, aldatu egingo da etxera Kenton andereñoa helduera ondoren.

Ishiguroren asmakizunetako bat Stevensen istorioa lehen pertsonan kontatzea da: bere oroimena bera da, bere oroitzapenak, batzuetan ziurrak, beste batzuetan denboraren poderioz lausotuak, bere bizitza zer izan den kontatzen digutenak.

Stevensen Ingalaterrako landazabalean barrena bidaiatzen eta egun bakarti horiek aukera ematen diote bere bizitza, lana, Lord Darlingtonekiko harremana eta, batez ere, **Miss Kentonekin, bere munduko ordenatua aldatzen duen giltzaina**, gogora ekartzeko. Bizitza osoan lan egin duen etxeari erabat emana, bere existentzia morrontza eta leialtasuna izan da, bizitza eta emozio propiorik gabe. Bere betebeharraren zentzua, ez dio uzten Miss Kentonek berarengan pizten dituen sentimenduak ulertu eta bereganatzeko.

Filma

Fitxa tekniko (Filmaffinity)

1993. Reino Unido. 134 m.

Zuzendaria: James Ivory

Gidoi: Ruth Praver Jhabvala. Eleberria: Kazuo Ishiguro

Fotografia: Tony Pierce-Roberts

Musika: Richard Robbins

Aktoreak: Anthony Hopkins, Emma Thompson, James Fox, Christopher Reeve, Peter Vaughan, Hugh Grant,

Sinopsi: 1958an, Stevens (Anthony Hopkins), maiordomo perfektua, Ingalaterran zehar bidaiatzen da. Orain, Darlington Hallen jabe berria den aberats amerikar batentzat (Christopher Reeve) lan egiten du. Darlington Hallek hogeitun urte lehenago bizi izan zuen bere garai distiratsuenak, bere jabeak, aristokrata britainiar batek, bere etxean 30eko hamarkadako pertsonaiarik eraginkorrenak biltzen zitueneko. Egoera horri esker, Stevens une hartako gertaera politiko garrantzitsuenei buruzko elkarrizketen lekuko izan zen. Aldi berean, bere bizitza pertsonala ustekabeko aldaketa bat jasaten ari zen Kenton andereñoaren etorrerarekin, giltzaina berria (Emma Thomson).

Sariak: BAFTA sariak: gizonezko aktore onena

Eleberraren bertsio zinematografikoa James Ivoryk zuzendu zuen 1993an, **Anthony Hopkins eta Emma Thompson protagonista ahaztezinekin.**

Eraikuntza narratibo sendo baten pean, Ivoryk film aparta bihurtzen du gidoia, askorentzat, bere ibilbide osoko onena. Eleberrigileak zinemarako bertsioan ere parte hartu zuen, eta oso pozik geratu zen azken emaitzarekin.

Filma bi denbora-tartetan egituratzen da: 1936 eta 1956. Orainaldian, 50eko hamarkadaren erdialdean, Stevens, etxezain britainiar beterano bat autoz bidaiatzen ari da Ingalaterrako kostaldean. Autoz egindako ibilbide horretan, Darlington Hall-en 30eko hamarkadako bizitza gogoratzen du. Horregatik, istorioa flashback-etik abiatuta garatzen da. Filmean zehar aldi baterako hainbat jauzi gertatzen dira, baina beti ere 1936ko ekintza nagusi dela.

Historia pertsonal eta kolektiboan zehar egindako akatsen eta denboraren ibilbideari buruzko istorio bat da. Leialtasuna printzipio absolutu gisa, desioen errepresioa, sentimenduen ukazioa, morrontzapean hezte eta, batez ere, galdutako denborari ezin aurre egin dakiokenaren ziurtasunari buruzko istorioa.

Elkar gurutzatuta, hiru bilbe daude: lanekoa, maiordomoetan ordezkatua eta noblezia-familia britainiarren etxeko zerbitzua, sentimentala, giltzariaren eta etxezainaren arteko maitasun isildua eta 1936an etxean egiten den konferentzian oinarritutako soziopolitikoa.

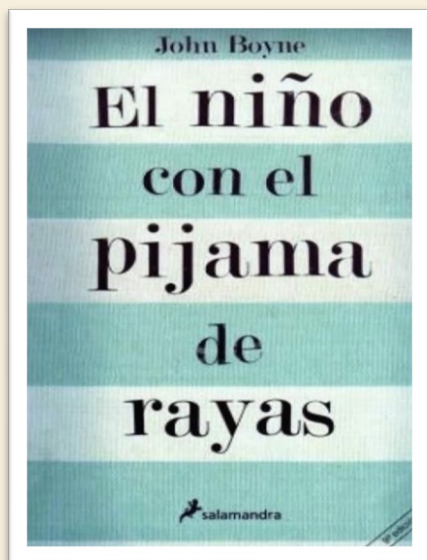
Ivoryk esan zuen pelikularen lanik zailena hiru ildo tematikoak orekatzen jakitea izan zela. Horretan, interpretazio miresgarriekin batera, filmaren handitasun artistikoaren zati handi bat dago.

Tony Pierce-Roberts argazki-zuzendariaren lan bikainak denboran zeharreko bidaia batera garamatza. Argiak eta iluntasunak, argazkian bikain islatuak, pertsonaien aldartea islatzen dute, dena dotorezia handiz bilduz. **Richard Robbinsen** soinu-bandak, Ivoryren eszenaratzearekin batera, zerbait xehetasun ederrez beteriko errepikaezin bihurtzen du film hau.

Filmaren handitasuna ere Emma Thompson eta Anthony Hopkins protagonisten lan bikainean dago.

El niño con el pijama de rayas

Eleberria

Bi haurren arteko adiskidetasunak, Auschwitzeko alanbre-hesiaren bi aldeetan, XXI. mendeko lehen hamarkadako literatur panoramako istorio hunkigarrietako bat osatzen du. Hau da "*El niño con el pijama de rayas*" filmaren abiapuntua, 2006an John Boyne egilearen eskutik fenomeno literario global bihurtu zena, 30 hizkuntzatarara baino gehiagotara itzulia eta milioika ale saldua.

Boynek nazien garaira eraman gaitu holokaustoari buruz hausnartzeko, bederatzi urteko haur baten ikuspuntutik: Bruno, Berlingo bizitza utzi eta Auschwitz zerbizatuko duen SSetako goi kargudun baten semea. Bere egoitza berrian

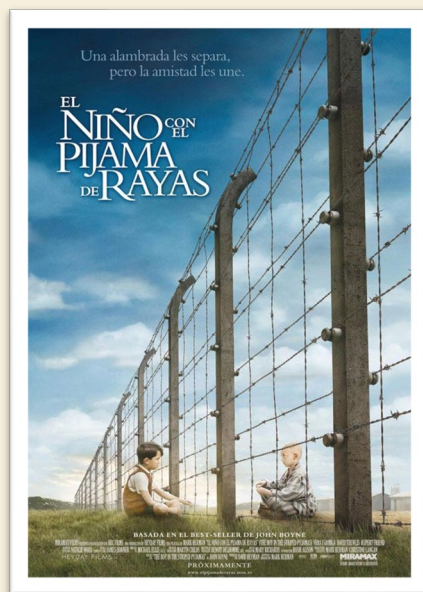
isolatuta dago, ez dago zer egin edo norekin jolastu. Egun batean Shmuel ezagutzen du alanbrearen beste aldean bizi diren guztiek bezala pijama marradunaren antzeko uniformeak janzten duen mutil bat. Brunoren eta Shmuelen arteko adiskidetasunak bere haur-errugabetasunaren amaiera ekarriko du.

Shamuel eta Brunok bizitza erabat ezberdinak aurkezten dituzte. dinak aurkezten dituzte. Bruno familia aberats batean bizi da eta bere kezka nagusia norekin jolastu ez izatea da. Shamuel judua da, horregatik kontzentrazio esparru batean bizitzera kondenatua eta bere kezkak Brunorenak ez bezalakoak dira. Errealitateen kontrajartze horrek erakusten digu gure jatorriak bizi osorako marka gaitzakeela eta kondenatu gaitzakeela. Haurrek ez dituzte desberdintasun horiek ulertzen, eta bestean berdina bat ikusten dute, jolasteko eta abenturak partekatzeko lagun bat.

Boynek eleberria bideratu zuen **haurrek eta nerabeek** kontzentrazio-esparruen izugarrikeria ezagut zezaten bere adinetik gertu dagoen pertsonaiaren begietatik. Hala ere, helduak ere harrapatzen ditu planteatzen duen inpaktu emozionalagatik.

Aurkikuntzaren irrika eta haurren berritasunarekiko lilura, adiskidetasunaren zentzua, inozentziaren galera, egia ezkatzea dira nobelan planteatzen diren alderdiak.

Filma

Fitxa tekniko (Filmaffinity)

2008 Reino Unido. 94 m.

Zuzendaritza: Mark Herman

Gidoi: Mark Herman. Novela: John Boyne

Fotografia: Benoît Delhomme

Musika: James Horner

Aktoreak: Asa Butterfield, David Thewlis, Vera Farmiga, Rupert Friend, Cara Horgan, David Hayman, Amber Beattie, Sheila Hancock, Richard Johnson, Jack Scanlon

Sinopsi: Berlin, 1942. Brunok zortzi urte ditu eta ez daki Holokaustoaren esanahia. Ez da jabetzen bere herrialdea, mundu-gerra betean, egiten ari den krudelkeria ikaragarriez. Dakien guztia da bere aita, kontzentrazio-esparru bateko komandante izendatu berria, mailaz igo dela, eta Berlingo etxe eroso batean bizitzetik eremu isolatu batera igaro dela. Dena aldatzen da Shmuel ezagutzen duenean, alanbre-hesiaren beste aldean bizi den haur judua.

Filmaren gidoilari eta zuzendari Mark Hermanen egokitzapen zinematografikoak nobelaren trama gehiena mantendu zuen, nahiz eta filmari koherentzia handiagoa ematen dioten aldaketa batzuk sartu zituen. **Ondo egindako filma da, benetakoak diruditen pertsonaiekin**, eta sabelean korapilo batekin besaulkian itsatsita mantentzen zaituzten eszenak.

Eleberrian bezala, Bigarren Mundu Gerra deskribatzen da Alemaniako haur baten ikuspuntutik. Batzuentzat, Holokaustoa izan zenaren ikuspegi sinplista eta murrizta eskaintzen du.

Hala ere, filmak gaizkiaren aurrean eleberriak baino erantzun sendoagoa ematen duela esan daiteke, nazismoak irudikatuta, nobelan errealitateari prisma deformatzaile batekin begiratzen baitzaio: haurtzaroaren berezko xalotasunarena.

Gizon eta emakumeak konbentzimenduz, inertziaz edo, besterik gabe, beste erremediorik ez dagoelako biltzen dituen gerra haurren aurrean mozorrotzen da, ezin baitute ulertu beren senide edo irakasleek egindako gaiztakeria.

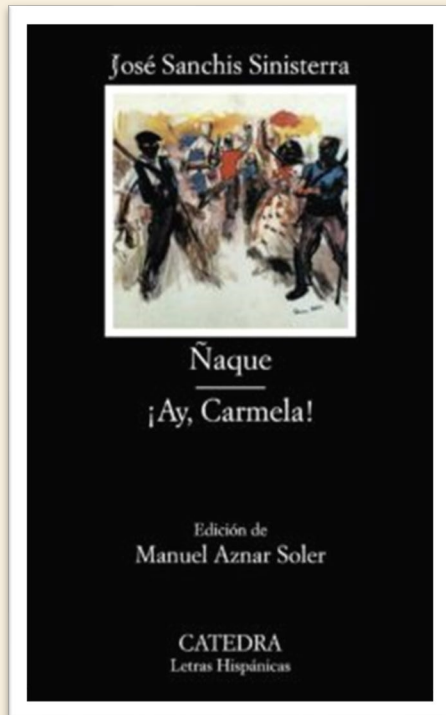
Hori da, beharbada, gidoiaren eta eszenaratzearen meritu handia, eta, gainera, liburuko orrialdeetan narratzaile gazte eta inozo baten aitzakiarekin ahaztutako errealitatetik hurbilago dagoen ikuspuntu bat ematen du.

Laburbilduz, "El niño con el pijama de rayas" gizakiaren historiako pasarte lotsagarrietako baten errugabetasunari eta basakeriari buruzko ipuin gogorra dela esan genezake.

Espainiar zinema

¡Ay, Carmela!

Obra

1986an **José Sanchis Sinisterra** idatzi zuen, eta 1987an antzeztu zen lehen aldiz, José Luis Gómezen zuzendaritzapean. **Veronica Forqu**ek Carmela antzeztu zuen.

Carmela eta Paulino Espainiako Gerra Zibilean Errepublikako soldaduentzat jarduten duten aktoreak dira. Akats baten ondorioz etsaien lerroak zeharkatzen dituzte eta preso hartzen dituzte. Frankistek beren tropentzako ikuskizun bat antzezteko eta Errepublikaren aurkako parodia bat egiteko agintzen diete, fusilatuko dituzten nazioarteko brigadistei iseka egiteko. Carmelak, suminduta, Paulinoren saiakerak gorabehera, berez aldatzen du parodiak, eta azkenean fusilatu egiten dute. Paulino bakarrik geratzen da eta mozkortzea eta Carmelaren espiritua bisitatzea beste kontsolamendurik ez

du. Obra **flashback handi bat bezala eraikitzen** da.

Heriotza eta bizitza nahasten diren obra da, iraganetik orainaldira eta alderantziz eramaten gaituzten denborazko hausturei esker. Antzezlanak zirrikitu bat irekitzen dio ikusleari, giza ergelkeriari umorearen bidez begiratzeko.

Filma

Fitxa tekniko (Filmaffinity)

1990. España. 102

Zuzendaritza: Carlos Saura

Gidoi: Rafael Azcona, Carlos Saura

Musika: Alejandro Massó

Fotografia: José Luis Alcaine

Aktoreak: Carmen Maura, Andrés Pajares, Gabino Diego, Maurizio De Raza, Miguel Rellán, Edward Zantara, José Sancho, Antonio Fuentes, Silvia Casanova, Manuel Millán, Rafael Checa, Mario de Candia, Mario Martín, Chema Mazo, Alfonso Guirao, Felipe Vélez

Sinopsi. Espainiako Gerra Zibilean, komiko talde batek soldadu errepublikanoak girotzen dira Frontean eskasia pasatzeaz nekatuta, Valentziara joatea erabakitzen dute, baina, akats baten ondorioz, eremu nazionalera joango dira, eta han preso eroriko dira. Haien bizitzak salbatzeko modu bakarra militar talde batentzat ikuskizun bat antzeztea da, komikoen ideologiarekin bete-betean talka egiten duena.

Sariak 1990: Goya sariak: 13

Aurrekontu txikiarekin egin bazen ere, ¡Ay, Carmela! Goya sarien historiako film sarituenetako bat da. 1990ean hamahiru estatuatxo lortu zituen.

Carlos Sauraren tragikomedia, Espainiako Gerra Zibilaren berrikuspen guztiz berritzailea ez ezik, zuzendariak Rafael Azconarekin egindako kolaborazio onenetako bat ere bihurtu zen.

Historiak folklore espainiarreko abesti adierazgarrietako baten izena hartzen du. Horrela ere deitzen da pertsonaia femenino protagonista. Paulino bikotekidearekin eta Gustavete mutuarekin batera, komiko hirukote bat osatzen dute, eta alde nazionaleko militarrek preso hartzen dituzte, beraientzat jardutera behartuta.

Antzezlanean ez bezala, **Saurak Gustavete, hirugarren pertsonaia protagonista,** sartzea erabaki zuen. Askotan, eta mutututa egon arren, bere bi laguntzaileen sentimenduak adierazten ditu.

Antzerkiaren egitura ez dator bat bertsiio zinematografikoarekin; izan ere, Carmela antzezlanean Paulinoren aurrean mamu gisa aurkezten da, eta trama osoa flashback gisa ehuntzen du. **Filmean, ordea, Carmela benetako pertsonaia da.**

1990ean, komediatik gerra eta frankismoaren txokoetara hurbiltzea arriskutsua izan zitekeen oraindik. Hala ere, "Ay, Carmela" hain freskoa eta gustu onekoa izanik, aurreikuspen guztiak gainditu zituen eta memoria historikoa ere komikotasunez, astrakanadaz, vodevilez betetzen utzi zuen, eta, aldi berean, desolazioaren eta heriotzaren erdian irribarre egitea besterik bilatzen ez zutenen paturik tragikoena erakutsi zuen. **Umorearen eta dramaren nahasketak balantze ezin hobea** aurkitzen du "¡Ay, Carmela!" filmean.

Ez dago esaldi hutsik, ezta gidoi-zulorik ere, hiru protagonisten lan onak lagunduta. Carmelaren ahotik ateratzen den guztiak egia absolutu eta mingarria uzten du. Gustavetek (Gabino Diego), hitzik esan gabe, puntu komikoa jartzen dio egoerari, eta Pajaresek (Paulino), berriz, aurretik antzeztutako paperetatik urruntzen da bere bizitzaren interpretazioa egiteko. **Filmak bihotzera iristen diren pertsonaiengatik konkistatzen du.**

Laburbilduz: gogoratzea eta berriro ikustea merezi duen espainiar zinemako klasikoetako baten aurrean gaude.

Los santos inocentes

Eleberria

“*Los santos inocentes*”, **Miguel Delibes**en **eleberri ospetsuenetako bat**, 1981ean argitaratu zen, eta Delibesen landatar-trilogiako azken lana da, zeinetan parte hartzen duten, halaber, honako hauek ere “*El camino*” eta “*Las ratas*”.

Nobela laburra da, ia ipuin luzea. Hiru ardatzetan antolatzen den eleberri gisa deskribatu genezake: errealismoa, poesia eta tragedia.

Sei paragrafo luze ditu, eta bakoitzak sekuentzia edo kapitulu bat osatzen du, egileak “liburuak” deitzen diena. Izendapen horren arrazoia da bakoitzak independentzia argumentala duela. Testu-unitate bakoitzak narrazio autonomo gisa funtzionatzen du, eta ez

du beste bosten beharrik zentzu osoa hartzeko.

Hirurogeiko hamarkadako landa munduko bizimodua erretratatzeko du, aurrez aurre dauden bi errealitate aurkeztuz: lurjabeena eta bere zerbitzariena. Lehenengoek bigarrenak zapaltzen dituzte, eta begirunerik gabe tratatzen dituzte. Bigarrenak, ezjakinak, analfabetoak, otzanak eta etsituak, ozta-ozta bizitzea merezi duen bizimodua daramate. **Delibesek ez du ezer makillatzen.** Hizkuntza gordina, soeza, landatarra ere bada, egungo hiri-espainiera ia ezagutzen ez den dialekto propio bat bezala.

Paco Behea eta Régula bizitza osoa zerbitzatzen daramaten eta irakurtzen eta idazten ia ez dakiten senar-emazteak dira. Seme-alabek errealitate latz horretatik ihes egiteko nahia laster zapuztuko dute beren jauntxoaren apetek. Pobreziaren eta umiliazioaren gain, alaba txikia, desgaitasuna duena, zama astuna da. Regularren anaiak, Azariasek, landa munduaren erretratu triste hau osatu du. Parekorik gabeko pertsonaia da: xaloa, tragikomikoa, maitagarria eta nazkagarria, erdi bana. Inor gutxi bezain zakarra da, baina ezintasun eta maitatzeko gaitasun handia du.

Filma

Fitxa tekniko (Filmaffinity)

1984. España. 103 m.

Zuzendaritza: Mario Camus

Gidoi: Mario Camus, Antonio Larreta, Manuel Matji. **Novela:** Miguel Delibes

Fotografia: Hans Burmann

Musika: Antón García Abril

Aktoreak: Alfredo Landa, Francisco Rabal, Juan Diego, Terele Pávez, Belén Ballesteros, Juan Sanchez, Ágata Lys, Agustín González, Manuel Zarzo, Mary Carrillo, José Guardiola, Maribel Martín

Sinopsi: Hirurogeiko hamarkadan, nekazari familia bat doilor bizi da Extremadurako kortijo batean, lurjabearen mende. Bere bizitza uko egitea, akrifizioa eta obedientzia da. Beren patua markatuta dago, ustekabeko gertakariren batek kateak apurtzeko aukera ematen ez badie behintzat.

Saria: 1984: Cannes: Gizonezko aktore onena (ex aequo: Francisco Rabal eta Alfredo Landa)

Gutxitan izaten da gai film bat eleberri baten esentzia bikain atzemateko. Eta hau, dudarik gabe, horietako bat da.

Mario Camusek 1984an zinemara eramana, Espainiako zinemaren zuzendari handienetako bat. Filma garai guztietako espainiar errealizaziorik onenetakoa bihurtu zen, eta gainera nazioarteko errekonozimendua lortu zuen.

Espainia frankistako landa giroko bizimodua erakusten du, non pertsonaia batzuen patua haien jatorriak eta ametsik gabeko etorkizunak markatzen duten.

Bizia eta urragarria, dena bikaina da: garapena, girotzea eta aktore ahaztezinak.

Paco Rabalek eta **Alfredo Landak** bere bizitzako paperik onenetako bat antzeztu zuten. Horiekin batera, aktore guztiek beren pertsonaia brodatzen duten aktore talde handi bat: **Juan Diego**, Ivan jauntxoa bezala, emanaldi guztiz bikain batean, Espainiako zinemaren historian berekoikeria ondoen irudikatu duen pertsonaietako bat pertsonifikatuz. **Terele Pavez** Régula bezala, Pacoren emaztea, bere senarra bezain morrontzari eta umiliazioari emana edo **Ágata Lys** eta **Agustín González**, finkaren administratzaile ezkontzaren sinesgarritasun handiz interpretatuz.

Teknikoki, filma ere **interesgarria da**. Camusek filma tonu gris eta itzalian filmatzea erabaki zuen, Goyaren margolanik ilunenetako bat gogora ekarriz, eta horrek filmari tonu malenkoniatsu perfektua ematen dio jorratzen duen gaiarentzat.

Haren kalitatea saritua izan zen leihatilan. Filmak ia urte eta erdi iraun zuen karteldegian, eta garai hartako bostehun milioi pezeta baino gehiagoko diru-bilketa errekorrak hautsi zituen.

Filmaren testuingurua erabakigarria da bere ospea ulertzeko. Demokraziaren hastapenetan estreinatua, haren irakurketa klabe politikoan interpreta daiteke, diktadura frankistaren garaiko botere-harremanen kronika gisa. Giza balio unibertsalera joz, filmak ikusleek beren burua identifikatzen eta hunkitzen duten kontakizun batera heltzea lortzen du. Erretratutako garaia espermentatu zutenek, ezagutzen dute eta bere-berea bezala bizi dira. Egun horiek bizi izan ez zituztenek, gaur, itzuli nahi ez duten iragana aitortzen dute filmean.

Frantziako zinema

El talento de Mr. Ripley-A pleno sol

Eleberria

Patricia Highsmithen eleberria 1955ean argitaratu zen eta bertan aurkitu genuen lehen aldiz bere pertsonaiarik liluragarriena: **Tom Ripley**, Patricia Highsmithek asmatu zuen genero baten prototipoa, nobela poliziakoaren eta nobela beltzaren artean kokatua, Graham Greene eta Raymond Chandlerren artean, non suspensea eta analisi psikologikoa batzen diren.

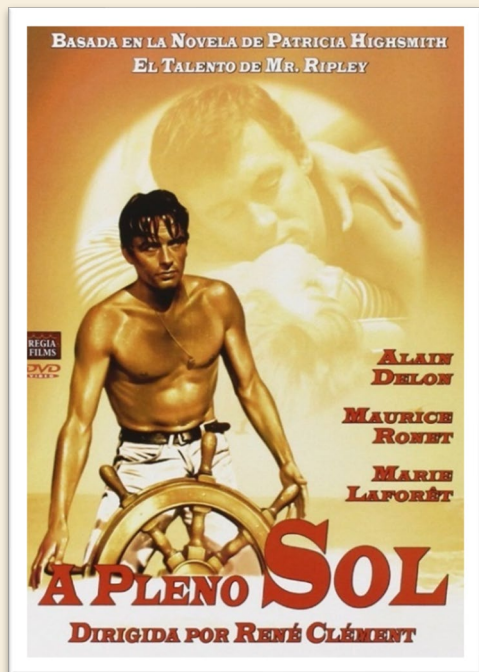
Tom Ripley da, **zalantzarik gabe, eleberri poliziakoaren historiako pertsonaiarik liluragarrienetako bat**. Argia, landua, hotza, neurotikoa eta amorala, Patricia Highsmithen antiheroi hau gezurraz, lapurretaz, iruzurraz eta, noizbehinka, hilketaz baliatzen da bere asmoak lortzeko.

Bizirauteko edozer egiteko talentu berezia duen arren, Tom Ripley estualdian dago New Yorken. Herbert Greenleafek Italiara bidaiatzea proposatzen dionean, bere semea, Dickie, Estatu Batuetara itzuli eta familiaren negozioa zuzentzera konbentzitzeko, Ripley bizitza berri bat eraikitzeko aukera bat ikusten hasi da. Italian Dickie Greenleaf eta Marge Sherwood neskalaguna ezagutuko ditu, eta adiskidetasun harreman bat hasiko du biek, gezurrak eta amarruak erabiliz. Dickie bere konpainiaz eta menpekotasunaz nekatzen hasten denean, Ripleyren sentimenduek behera egiten dute bizimodu berria nola desager daitekeen ikustean, eta horregatik bizirauteko bere talentua loratzera atera beharko du. Dickie Greenleaf aberats eta emakumezalea hil eta bere krimena ezkutatzeko ordezkatu ondoren, gezurrez betetako bizitza bat eraikitzen hasi da.

Pertsonaiaren ikuspuntutik kontatuta, istorioak gaiztoaren posizioan jartzen gaitu. Bere zoko eta frustrazioetatik ibiltzera behartzen gaitu, eta bere lilura jarkiezinaz desarmatzen gaitu.

Patricia Highsmithek Literatura Polizikoaren Sari Nagusia eskuratu zuen eta eleberri onenaren Edgar Sarirako izendatuta egon zen. **Tom Ripley beste lau nobelatan agertzen da eta polizia nobeletako pertsonaiarik ezagunenetako bat bihurtu da.**

Filma

Eleberria bi aldiz egokitu da zinematografikoki. Lehendabizikoa 1960an, "A pleno sol" filmarekin, non Alain Delonek Tom Ripleyren papera egin zuen. Urte batzuk geroago, 1999an, eleberria bera izeneko bigarren egokitzapen bat egin zen: "El talento de Mr. Ripley". Oraingo honetan Matt Damon aktoreak jartzen du protagonistaren aurpegia.

Gure interesgunean, lehenengoa aurki dezakezu, Alain Delon protagonista duena eta René Clément-ek zuzendua.

Ficha técnica (Filmaffinity)

1960. Francia. 115 m.

Zuzendaritza: René Clément

Gidoi: Paul Gégauff. Novela: Patricia Highsmith

Fotografia: Henri Decaë

Musika: Nino Rota

Aktoreak: Alain Delon, Maurice Ronet, Billy Kearns, Marie Laforêt, Elvire Popesco, Erno Crisa, Ave Ninchi, Frank Latimore, Nerio Bernardi, Romy Schneider, Lily Romanelli

Sinopsi: Tom Ripley, bizizale bat, Mr Greenleafek Europara bidali du bere seme Philip baten bila Estatu Batuetara eramateko. Trukean, 5.000 dolar lortuko ditu. Philipek Tom engainatzen du, itzultzeko prest dagoela itxurak eginez, baina ez du emaztegaia uzteko asmorik, ezta aitaren nahiak betetzeko asmorik ere.

Rene Clemeten filma Patricia Highsmithen eleberri handiaren egokitzapen aparta da. Clément-ek giro poetiko ezabaezinean murgiltzen gaitu filmean. Alain Delon intimo eta bikain bat, bere anbizioak asetzeko krimen perfektuaren ahaleginean murgildua.

Tom Ripley (Alain Delon), bilatzaile bat da, antiheroi eder eta dotore bat, Europara iristen dena aberats baten semea konbentzitzera, Philip, bere aitaren negozioak zuzentzera itzuli behar duena. Laster, engainuzko amaraun batean murgilduko da eta Philipen emazte liluragarria ezagutuko du eta Philipek duena desiratzen hasiko da.

Kalkulatzaileria, amoralia eta emoziozko ezaugarririk gabekoa izan arren, zaila da harekin empatiarik ez izatea. **Hain pertsonaia konplexua** ikuslearen sinpatiaren duin izatea Philipek Tomi egiten dion umiliazio eta eskarnio sozialaren bidez lortzen da, bereizten dituzten amildegi sozial eta kulturalak azpimarratuz.

Gégauff eta Clément Hitchcocken antzera moldatzen dira. Zuzendariak suspentsea sortzen du, Alain Delon bikain bat ardatz hartuta eta espazioa eta denbora erabat menderatuz, elkarrizketak gehiegikeriaz erabili gabe, asmo moralik gabe eta tentsioz eta soiltasunez sortutako egoeren gaineko arreta finkatzen eta mantentzen jakinez. Nino Rotaren soinu-banda handia eta Henri Decaeren argazki ikusgarriak egiten dute gainerakoa.

Patricia Highsmithek René Clémentek bere eleberriari egindako egokitzapena goraiatu zuen arren, ezinegona adierazi zuen amaierarekiko, filmaren moralizazioagatik, Ripley bat-batean justiziaren esku ikusten baita bere krimenengatik, eleberriaren orrietan horrelakorik gertatzen ez bada ere.

Dokumentazio

Drácula-Nosferatu

<https://www.biografiasyvidas.com/biografia/s/stoker.htm>

https://historia.nationalgeographic.com.es/a/bram-stoker-padre-dracula_15240

<https://cualia.es/nosferatu-f-w-murnau-1922-sombras-en-los-carpatos/>

<https://losinterrogantes.com/cine/criticas/pelicula-nosferatu-1922>

<https://www.espinof.com/cine-clasico/vampiros-de-verdad-nosferatu>

El gatopardo

https://elpais.com/diario/2008/05/17/babelia/1210981153_850215.html

<https://www.criticadelibros.com/drama-y-elemento-humano/el-gatopardo-giuseppe-tomasi-de-lampedusa/>

<https://www.revistavanitair.es/actualidad/cine/articulos/gatopardo-pelicula-curiosidades-luchino-visconti-alain-delon-burt-lancaster-claudia-cardinale/22308>

<https://puntocritico.com/ausajpuntocritico/2019/05/18/el-gatopardo-pelicula/>

El evangelio según San Mateo

<https://cinemaesencial.com/peliculas/el-evangelio-seg%C3%BAn-san-mateo>

https://www.huffingtonpost.es/ezequiel-mendez/medio-siglo-de-cine-el-evangelio-xyz1_b_4617158.html

Henry V

<https://shakespeareobra.wordpress.com/enrique-v/>

https://www.biografiasyvidas.com/monografia/shakespeare/enrique_v.htm

https://educomunicacion.es/cineyeducacion/shak_enrique_V.htm

<https://blogs-lectores.lavanguardia.com/la-historia-en-35mm/enrique-v-o-el-perdurable-talento-de-kenneth-branagh-68472>

El cielo protector

https://www.clarin.com/cultura/-cielo-protector-paul-bowles-travesia-sahara-puede-salvar-matrimonio- 0_yu3xqUwv3.html

<https://www.sientemarruecos.viajes/magazine/el-cielo-protector-libro/>

https://elpais.com/diario/1990/12/08/cultura/660610813_850215.html

<https://laultimapelicula.com/el-cielo-protector-1990-bernardo-bertolucci/>

<https://www.encadenados.org/rdc/rashomon/83-n-56-bernardo-bertolucci/901-el-cielo-protector-1990>

Lo que queda del día

<https://elasombrario.publico.es/lo-que-queda-del-dia-ishiguro/>

<https://www.cinemanet.info/2017/11/lo-que-queda-del-dia-presente/>

<https://www.aceprensa.com/resenas-cine-series/lo-que-queda-del-d-a/>

<https://www.espinof.com/criticas/lo-que-queda-del-dia-la-herida-del-tiempo>

<https://www.encadenados.org/rdc/todo-lo-demas/5674-lo-que-queda-del-dia-the-remains-of-the-day-1993-de-james-ivory>

El niño del pijama de rayas

https://elpais.com/diario/2007/05/06/cultura/1178402403_850215.html

<https://www.alohacriticon.com/literatura/comentarios-libros/john-boyne-el-nino-con-el-pijama-rayas/>

<https://locosliterarios.wordpress.com/2015/07/07/libro-vs-pelicula-el-nino-con-el-pijama-de-rayas-de-john-boyne/>

<https://www.almudi.org/peliculas/el-nino-con-el-pijama-de-rayas>

<https://www.etapainfantil.com/nino-pijama-rayas>

<https://www.encadenados.org/rdc/rashomon/88-n-61-el-mal-en-el-cine/1324-inocencia-y-maldad-el-nino-con-el-pijama-de-rayas>

<https://www.espinof.com/criticas/el-nino-con-el-pijama-de-rayas-el-incomprensible-mundo-de-los-adultos>

¡Ay, Carmela!

<https://www.contextoteatral.es/aycarmela.html>

https://elpais.com/cultura/2017/11/01/actualidad/1509533105_048359.html

<https://www.espinof.com/tag/ay-carmela>

https://www.eldiario.es/castilla-la-mancha/cinetario/favor-ay-carmela-carlos-saura_132_2174642.html

https://www.cinehistoria.com/ay_carmela.pdf

Los santos inocentes

https://cvc.cervantes.es/literatura/escritores/delibes/obra/obra_08.htm

<https://leeryescribirblog.com/2020/12/14/miguel-delibes-los-santos-inocentes-analisis-y-propuesta-didactica/>

<https://elpais.com/espana/madrid/2020-10-28/delibes-y-los-santos-inocentes.html>

<https://www.fotogramas.es/noticias-cine/g27264338/los-santos-inocentes-35-aniversario-curiosidades/>

<https://cinemagavia.es/los-santos-inocentes-pelicula-critica/>

<https://www.espinof.com/la-2/santos-inocentes-alfredo-landa-paco-rabal-sobresalen-imprescindible-adaptacion-mario-camus>

El talento de Mr. Ripley-A pleno sol

<https://www.espinof.com/criticas/a-pleno-sol-el-talento-de-mr-clement>

<https://cinemaesencial.com/peliculas/pleno-sol-0>

<https://www.lasmejorespeliculasdelahistoriadeltcine.com/2013/02/a-pleno-sol-1960.html>

<https://www.tiempodecine.co/web/los-ojos-de-tom-a-pleno-sol-de-rene-clement/>